

JANUSZ RUCH

WSPÓLNOTA PREZBITERIUM DIECEZJALNEGO W NAUCE SOBORU WATYKAŃSKIEGO II

Treść Wstęp; I. Prace Soboru o prezbiterium; II. Teologiczne podstawy więzi biskupa z prezbiterami; III. Obowiązki biskupa diecezjalnego wobec prezbiterów; IV. Powinności prezbiterów względem swego biskupa; V. Wspólnotowy charakter życia i posługi prezbiterów; VI. Liturgiczne znaki wspólnoty prezbiterium; Zakończenie.

WSTĘP

Zagadnienie episkopatu i prezbiteratu zawsze było żywo dyskutowane w historii Kościoła i nadal jest aktualne. Było również przedmiotem prac Soboru Watykańskiego II. Dekrety soborowe o biskupach, o posłudze i życiu kapłanów otrzyływały w polskiej teologii posoborowej interesujące komentarze. Ks. R. Łukaszyk dał próbę wyjaśnienia ewolucji władzy w Kościele¹ oraz istoty prezbiterium²; bp W. Pluta omówił miejsce i rolę biskupa w diecezji³; bp J. Kurpas opracował charakterystykę dekretu *De presbyterorum ministerio et vita*⁴; bp S. Bareła wyjaśnił istotę kapłaństwa jako partycypację w Kapłaństwie Chrystusa⁵. O kapłaństwie Apostołów, biskupów, prezbiterów i diakonów pisze A. Jankowski⁶

¹ R. Łukaszyk, *Ewolucja interpretacji władzy w Kościele*, ZN KUL 8 (1965) nr 2 s. 13—27.

² R. Łukaszyk, *Troskliwi współpracownicy urzędu biskupiego*, CT 38 (1968) nr 4 s. 25—34.

³ W. Pluta, *Biskup w diecezji*, AK 69 (1966) s. 147—155.

⁴ J. Kurpas, *Charakterystyka dekretu „De presbyterorum ministerio et vita”*, AK 69 (1966) s. 183—203.

⁵ S. Bareła, *Uczestnictwo w pełni kapłaństwa*, AK 69 (1966) s. 204—208.

⁶ A. Jankowski, *Z teologii prezbiteratu w dokumentach Soboru Watykańskiego II*, RBL 22 (1969) nr 1 s. 21 nn.

i S. Schudy⁷. Na temat teologii prezbiteratu wypowiada się też Episkopat Polski⁸.

Natomiast w polskiej literaturze teologicznej nie ma szerszych opracowań dotyczących wspólnotowego charakteru prezbiterium. Istnieją jedynie pewne wzmianki u niektórych ze wspomnianych autorów oraz krótkie, fragmentaryczne omówienia⁹. Stąd nasuwa się potrzeba przedstawienia nauki Soboru Watykańskiego II o prezbiterium — wspólnocie biskupa diecezjalnego i prezbiterów. Na przestrzeni wieków istniały różne formy wspólnot kapłańskich, które umacniały jedność samego kapłaństwa, jedność między biskupem a prezbiterami oraz jedność posługi i życia¹⁰.

Począwszy od apostołów, którzy występują w Piśmie św. nie pojedynczo, lecz zbiorowo (por. Mt 29,28; Mk 3,16; 4,11; 6,7; 8,19; 9,35; 10,32; 11,11; Łk 6,13; 8,1; 9,12; 18,31; J 6,67; 20 poprzez życie pierwotnego Kościoła zostaje podkreślona wspólnota tych którzy zostali posłani przez Chrystusa na cały świat.

Posługując się w niniejszym artykule terminem „prezbiterium” wziętym od św. Pawła (1 Tm 4,14: *presbyterion* = kolegium prezbiterów), mamy na myśli wszystkich kapłanów diecezjalnych i zakonnych pracujących w duszpasterstwie, z miejscowym biskupem na czele. Pomijamy diakonów, którzy także należą do prezbiterium, ale w większości kościołów partykularnych, jak dotąd przynajmniej, diakonat jest stopniem przejściowym do prezbiteratu i funkcje wynikające ze święceń wykonywane są przez nich w ograniczonym zakresie. Sobór Watykański II wyraźnie mówi o diakonach jako członkach prezbiterium

⁷ S. Schudy, *Teologia kapłaństwa w świetle Soboru Watykańskiego II*, RTK 19 (1972) nr 6 s. 33—47.

⁸ Komisja Episkopatu d/s Duchowieństwa (15 XII 1972), *Teologia Prezbiteratu*, ŁUR 36 (1974) nr 5—7 s. 19—23.

⁹ Wspólnotę jako cechę prezbiterium dostrzega: B. Bareła, *Vita Communis*, Conc 5 (1969) s. 197—203; o jedności prezbiterium pisze R. Zielasko, *Jeden oltarz i jedno kapłaństwo*, HD 36 (1967) nr 2 s. 82—86; obowiązki biskupów i prezbiterów względem siebie przedstawiają: M. Kołodziejczyk, *Relacja biskup-kapłan w dokumentach Soboru Watykańskiego II*, GWK 12 (1970) nr 2/3 s. 44—54; W. Wójcik, *Udział kapłanów w zarządzie Kościołem*, AK 59 (1966) s. 209—222; prawne ujęcie daje E. Sztáfrowski, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w pasterskim posługiwaniu*. W: *Zarys prawa kanonicznego*, t. 2, z. 3, Warszawa 1968; znak jedności prezbiterium w sprawowaniu Eucharystii w sposób koncelebracyjny przedstawia V. Joannes, *Refleksje teologiczne o koncelebracji*, Warszawa 1969.

¹⁰ Rys historyczny rozwoju wspólnot kapłańskich przedstawił J. Ruch, *Prezbiterium jako wspólnota według Vaticanum II*, Lublin 1974 (maszynopis w Archiwum KUL) s. 20—56.

terium (DB 15; 26; 28; KK 29; 41), jednak nie będziemy każdorazowo wyszczególniać ich roli w prezbiterium uważając, że wszystko, co dotyczy prezbiterów we wzajemnych relacjach z biskupem, dotyczy też diakonów z racji przyjętych przez nich święceń.

M. D. *Chenu* rozumie wspólnotę jako jednomyślność we wspólnym dziele, w które angażują się osoby wraz ze swym działaniem¹¹. O istocie wspólnoty stanowi określona więź łącząca ludzi. W przypadku prezbiterium więź ta ma charakter teologiczno-prawny. Pierwszy z nich zostanie omówiony w niniejszym artykule. Zwrócimy uwagę na teologiczne podstawy wzajemnej więzi, obowiązki biskupa wobec prezbiterów, powinności prezbiterów względem biskupa, przejawy wspólnoty w liturgii, a także wspólnotowy charakter życia i posługi samych prezbiterów.

I. PRACE SOBORU O PREZBITERIUM

W latach bezpośrednio poprzedzających Sobór Watykański II dojrzywała myśl teologiczna odnośnie episkopatu i prezbiteratu¹². Soborowa teologia biskupstwa rzuciła na kapłaństwo służebne nowe, pełniejsze światło. W relacji do biskupa wyjaśnia się godność prezbitera i jego miejsce w kościele lokalnym. Tak jak biskup może być dokładnie zrozumiany dopiero przez stosunek do następcy Piotra i do Kolegium episkopatu, tak kapłan zrozumiany być może tylko jako członek prezbiterium otaczającego biskupa. Wszyscy: papież, biskup i prezbiter znajdują się w służebnym stosunku do zbawczego posłannictwa Chrystusowego, a przez to — do ludu Bożego. Ta relacja wyklucza wszelką samowystarczalność poszczególnych urzędów, wskazując zamiast niej na kolegialność i dialog¹³.

Zagadnienie stosunków między biskupem a prezbiterami zarysowało się podczas dyskusji nad schematem *De presbyterorum ministerio et vita*. Mówcy podkreślali (45 kongregacja, X 1963), że prezbiterat stanowi prawdziwe uczestnictwo w Kapłaństwie Jezusa Chrystusa. Prezbiterzy w pełnieniu swego posłannictwa nie są tylko delegatami biskupa, ale są jego

¹¹ M. D. *Chenu*, *Wybór pism*, Warszawa 1971 s. 303.

¹² Y. Congar ogłosił dzieło stanowiące syntezę dorobku badań teologicznych w tej dziedzinie. Y. Congar, *L'Episcopat et L'Eglise universelle*, Paris 1962.

¹³ H. Aufderbeck, *Das Presbyterium des Bischofs*, ThQ 114 (1966) nr 3 s. 187.

współpracownikami. Od początku chrześcijaństwa biskup wraz z prezbiterami stanowił zawsze jedno prezbiterium¹⁴.

Na ten sam temat mówiono podczas dyskusji nad schematem *O postudze i życiu kapłanów* (102 kongregacja, X 1964). Padały wówczas zdania, że prezbiterzy są konieczni tak dla biskupa, jak i dla wiernych, że włączeni są przez pośrednictwo biskupa w misterium Chrystusa, ponosząc odpowiedzialność za cały Kościół. W związku z tym wysuwano projekt utworzenia ciała doradczego złożonego z przedstawicieli wszystkich prezbiterów diecezji¹⁵. Myśl ta została podjęta i znalazła odzwierciedlenie w konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*, ogłoszonej przy końcu III sesji Soboru. Po omówieniu posłannictwa episkopatu w ramach trojkiej władzy: nauczania, uświęcania i pasterzowania, a przed nauką o diakonacie, zawiera ona wykład o posłannictwie kapłańskim oraz przynależności prezbiterów do diecezjalnego prezbiterium (nr 28).

Konstytucja najpierw krótko wyjaśnia, że urząd kościelny, ustanowiony przez Boga, jest sprawowany w różnych stopniach święceń przez tych, którzy już od starożytności noszą nazwę biskupów, prezbiterów i diakonów¹⁶. Prezbiterzy, choć nie posiadają pełni kapłaństwa i w wykonywaniu swej władzy zależni są od biskupów, to jednak są z nimi związani godnością kapłańską. Godność ta jest czynnikiem jednoczącym prezbitera z biskupem. Jedno jest Kapłaństwo Chrystusa, w którym partycypują w różnym stopniu wszyscy członkowie hierarchii kościelnej. Dalej konstytucja zwraca uwagę na konkretne wnioski, jakie płyną z tej zasady. Uwypukla przed wszystkim więź, jaka łączy poszczególnych prezbiterów z biskupem w ramach prezbiterium kapłańskiego, do którego należą zarówno kapłani diecezjalni jak i zakonnicy, pracujący w duszpasterstwie.

W relacji wstępnej podczas IV sesji arcbp F. Martin zaznaczył, że komisja uwzględniając sformułowania teologiczne zawarte w konstytucji o Kościele, pragnęła przedstawić zagadnienie tylko na płaszczyźnie dyscyplinarno-pastoralnej. W dy-

¹⁴ W. Wójcik, art. cyt., s. 219.

¹⁵ Tamże, s. 220. Podczas 101 kongregacji prałat udzielnny Los Rios z Ekwadoru pierwszy zaproponował „utworzenie jakiegoś ciała konsultatywnego, złożonego z prezbiterów reprezentujących wszystkich duchownych diecezji”. Zob. T. Pieronek, *Rada Kapłańska wyrazem soborowej odnowy*, PK 12 (1969) nr 3—4 s. 3.

¹⁶ R. Łukaszyk proponuje paragraf 28 konstytucji dogmatycznej o Kościele zatytułować „Kapłani drugiego stopnia”, przy czym biskupów uważa za kapłanów pierwszego stopnia. R. Łukaszyk, *Troskliwi współpracownicy urzędu biskupiego*, art. cyt., s. 25.

skusji nawiązywano do poprzednich wystąpień wyjaśniając że prezbiterzy, którzy w myśl schematu powinni towarzyszyć i służyć pomocą biskupowi w zarządzie diecezją, winni mieć uprawnienia jedynie doradcze, aby w ten sposób uniknąć niebezpieczeństwa rządów kolegialnych i osłabienia dyscypliny hierarchicznej. Domagano się jednak, aby w schemacie znalazła się propozycja utworzenia kolegium kapłańskiego, które by współpracowało z biskupem w zarządzie diecezją¹⁷. W pracach Soboru wyraźnie dążono do utworzenia instytucjonalnej formy prezbiterium, w skład którego mają wchodzić tylko przedstawiciele z uwagi na wielką liczbę duchowieństwa w poszczególnych diecezjach.

Prezbiterium jednak, to wszyscy prezbiterzy diecezjalni i zakonni, pracujący w duszpasterstwie, wraz z biskupem. Stanowią oni wspólnotę o charakterze religijnym, którą powinna cechować m. in. jednomyślność we wspólnym dziele budowania Kościoła. Ponieważ biskup wraz ze swymi prezbiterami całym swoim życiem i wzajemnym odniesieniem do siebie dają świadectwa autentycznych wysłanników Chrystusa, dlatego Sobór Watykański II w swojej nauce zawiera konkretne wskazania dotyczące współzycia diecezjalnej wspólnoty kapłańskiej.

II. TEOLOGICZNE PODSTAWY WIĘZI BISKUPA Z PREZBITERAMI

Urząd prezbiterów jest ściśle powiązany z biskupstwem, dlatego z obu stron musi istnieć pełne zrozumienie posłannictwa i umiejętności współzycia we wspólnocie jaką tworzą. Sw. Paweł mówił o prezbiterach jako współpracownikach biskupa, do których w pierwszym rzędzie należy głoszenie Ewangelii (2 Kor 11,7). Prezbiter zatem głosi Ewangelię jako współpracownik biskupa (DK 4). Jego jedność i więź z biskupem wynika z uczestnictwa w jednym Kapłaństwie Chrystusa. Jeżeli w N. Testamencie istnieje jeden tylko Pośrednik między Bogiem a ludźmi, jedno Kapłaństwo Jezusa Chrystusa (Hbr 7,27), wobec tego cały Kościół jest kapłański i w różny sposób uczestniczy w tymże Kapłaństwie Chrystusa. W księgach N. Testamentu nie ma wzmianek o pojedynczych prezbiterach, lecz mówi

¹⁷ W. Wójcik, art. cyt., s. 221. Znajduje to odbicie w dekreście o posłudze i życiu kapłanów w art. 7. Artykuł ten zaleca, aby wszyscy biskupi mieli radę, czyli senat kapłanów, który dostosowany do dzisiejszych potrzeb, w formie i według norm prawnych do określenia, wspomagałby biskupa swymi radami w rządzeniu diecezją.

się o kolegialnym prezbiterium kapłanów (Łk 6,13; Dz. 1,24—26; Dz 6,1—7; 8,14—15). Ponieważ Kościół jest wspólnotą zbawienia, konsekwentnie jego działalność zbawcza — włącznie z hierarchicznym jej wymiarem — musi mieć charakter kolegialny, wspólnotowy¹⁸.

Jedność i więź prezbiterium wynika z zasady jedności władzy w całym Kościele, w poszczególnych diecezjach oraz w parafiach. Zbawienie urzeczywistnia się jedynie przez Chrystusa i w Nim, czego twórczym znakiem i źródłem jest jedna Eucharystia. Specjalnym tytułem i źródłem jedności kapłańskiego prezbiterium jest uczestnictwo w zbawczej misji nauczycielskiej i królewsko-pasterskiej Chrystusa. Ono to jest podstawą synostwa prezbiterów w stosunku do biskupa-ojca, od którego otrzymali nie tylko swe kapłaństwo i misję ale z którym związani są tą samą władzą, wiarą i miłością Boga i ludzi¹⁹.

Dotychczasowa sakramentologia zajmowała się kapłaństwem przede wszystkim w aspekcie składania Ofiary Eucharystycznej i sakramentalnego uświęcenia wiernych. W takim ujęciu funkcja biskupa sprowadzała się właściwie do przekazywania kapłaństwa oraz sprawowania władzy rządzenia i nauczania udzielonej mu przez papieża w tzw. *quinquenaliach*. Dzięki ożywieniu badań biblijnych, patrystycznych i liturgicznych, jakie nastąpiło przed Soborem Watykańskim II, otrzymaliśmy pełniejszy obraz funkcji spełnianych przez biskupa w Kościele pierwszego tysiąclecia²⁰. Owoce tych badań wykorzystuje konstytucja *Lumen gentium* w rozdz. III. Ustala, że konsekracja biskupia udziela pełni kapłaństwa (KK 26). W ten sposób Sobór Watykański II opowiada się za poglądem dominującym wśród teologów współczesnych, że sakra biskupia ma charakter ściśle sakramentalny. Biskup swoje zadania pasterskie: nauczania i uświęcania, a potem dopiero kierowania (DB 11;12) może wypełnić jedynie dzięki współpracy prezbiterów. Prezbiterzy, udzielając sakramentów i uświęcając ludzi, jako pomocnicy i doradcy (DK 7)²¹ w jakiś sposób uobecniają biskupa

¹⁸ S. Shudy, art. cyt., s. 43.

¹⁹ A. L. Szafranski, *Kapłaństwo hierarchiczne i kapłaństwo wiernych*. W: *Wprowadzenie do liturgii*, Poznań 1967 s. 105.

²⁰ Y. Congar, *L'episcopat et L'Eglise universelle*, Paris 1962.

²¹ Dekret o posłudze i życiu kapłanów kładzie nacisk na ścisłą więź prezbiterów z własnym biskupem opartą na wspólnotcie kapłaństwa i posługi. Mimo tego, że w liturgii przejawia się pewne uprzywilejowanie biskupów w szafowaniu sakramentów np.: bierzmowaniu, kapłaństwa między biskupem a kapłanami istnieje więź płynąca z jed-

w społeczności wiernych (DK 5) i w jego imieniu kierują powierzoną sobie częścią ludu Bożego (DK 6). Ojcowie Soboru zwracają uwagę że posługa kapłańska, jako posługa samego Kościoła, nie może być wypełniana inaczej, jak tylko we wspólnocie hierarchicznej (DK 15). Wszyscy członkowie prezbiterium powołani są do służenia ludowi Bożemu, poświęcając się różnym powinnościom służebnym (KDK 28; DK 5). Sobór Watykański II podkreśla konieczność jedności prezbiterów z biskupem ukazując ją w trzech aspektach: teologicznym — jako wymaganie miłości duszpasterskiej (DK 14), społecznym — jako postulat skuteczności działania (DK 7) i duchowym — jako warunek świętości kapłańskiej (DK 12).

III. OBOWIĄZKI BISKUPA DIECEZJALNEGO WOBEC PREZBITERÓW

Sobór Watykański II przypomina biskupom, aby swoich prezbiterów otaczali szczególną miłością, uważając ich za synów, braci i przyjaciół (DB 13). Biskupi mają troszczyć się o duchową, intelektualną i materialną formację prezbiterów (DK 7). W trosce o stronę duchową swoich prezbiterów biskup powinien urządzać specjalne zebrania, które m. in. gromadziłyby prezbiterów w celu odprawienia rekolekcji. Natomiast prezbiterom, którzy znajdują się w jakimkolwiek niebezpieczeństwie duchowym lub zaniedbali się w obowiązkach, powinien okazać czynne miłosierdzie (DB 16). Ponadto jest życzeniem Ojców Soboru, aby biskup zwoływał prezbiterów na rozmowę indywidualną lub wspólną, w miarę możliwości w ustalonych terminach (DB 28) ²².

Sobór zaleca biskupowi dbanie o to, by wszyscy jego prezbiterzy, a zwłaszcza młodzi, uczestniczyli w specjalnych kursach, które byłyby okazją do pogłębienia wiedzy teologicznej i lepszego poznania metod duszpasterskich (DK 19). Obowiązkiem biskupa jest również staranie o to, aby prezbiterzy mieli wa-

ności Kościoła i jego posłannictwa opierająca się na partycypacji w Kapłaństwie Chrystusa — Pośrednika. Na tej właśnie podstawie Sobór Watykański II nazywa kapłanów braćmi, przyjaciółmi, koniecznymi pomocnikami, współpracownikami biskupa (por. DK 7).

²² P. Veuillet omawiając II rozdział dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele podkreśla fakt, że biskup prowadzi kapłanów do świętości dając im przykład własnej miłości, pokory, prostoty życia. Za Soborem nazywa go ojcem i przyjacielem, który chętnie wspiera swoich kapłanów we wszystkich potrzebach. P. Veuillet, *Zasadnicze idee dekretu soborowego o pasterskiej funkcji biskupów*, AK 58 (1966) nr 3 s. 143.

kacje oraz potrzebne środki do życia (DK 20). Ponieważ prezbiterzy zależni są w wykonywaniu swej władzy od biskupa i w swoim zakresie podejmują jego zadania spełniając je na co dzień, dlatego biskupi powinni chętnie ich wysłuchiwać, a przez przykładne współzycie rozwijać całokształt pracy duszpasterskiej w całej diecezji (DK 7).

Ważną jest rzeczą właściwe odczytanie pierwszeństwa i stopnia posiadanej władzy. Wiemy bowiem, że źle pojęty prymat władzy rozumianej na sposób świecki prowadzi do absolutystycznego modelu jej sprawowania. Tymczasem prymat nie znosi kolegialności, lecz jest znakiem jedności Kościoła i to także na szczeblu diecezjalnym. Sobór Watykański II uczy, że biskup swoje obowiązki wobec prezbiterów ma traktować w duchu odpowiedzialności. Jako przewodniczącego wspólnoty ma go w działaniu charakteryzować roztropność i dobroć. Na Synodzie biskupów (1971) podkreślono wzajemne zaufanie, które powinno panować w prezbiterium, oraz pojmowanie biskupiej władzy jako służby ²³.

IV. POWINNOŚCI PREZBITERÓW WZGLĘDEM SWEGO BISKUPA

Chociaż prezbiterzy posiadają taką samą władzę sprawowania Ofiary (i niektórych sakramentów) jak biskup, to mimo tego Kościół domaga się od prezbiterów szczerzej miłości i posłuszeństwa wobec biskupa ze stałą gotowością do współdziałania w jego pracach. *Dekret o postudze i życiu kapłanów* mówi o czci, jaką powinni okazywać kapłani względem biskupa. Jako podstawę tej czci podkreśla pełnię sakramentu kapłaństwa, którą posiadają biskupi (DK 7). Stąd też można wnioskować że szacunek oddawany biskupom jest docenieniem w biskupie autorytetu Chrystusa, Najwyższego Pasterza ²⁴.

Trzeba jednak pamiętać, że postawa szacunku wobec biskupa nie może mieć charakteru służalczego, ale winna być oparta o godność osoby ludzkiej. Zatem ma to być postawa synowskiego zaufania a nie lęku, bezpośredniości a nie uniżoności, prostoty a nie bizantyjskiej uprzejmości, czyli postawa wolności i miłości w trosce o dobro wspólne Kościoła (DK 7). Z szacunkiem i posłuszeństwem wobec prawowitych zwierzchników związana jest pokora, tj. postawa prawdy. Dzię-

²³ *Kapłaństwo służebne — Dokument Synodu biskupów, MDG 16 (1972) nr 2—3 s. 59.*

²⁴ R. Łukaszyk, art. cyt., s. 32.

ki posłuszeństwu i pokorze prezbiter w duchu wiary przyjmuje nakazy i zalecenia biskupa.

W tym samym *Dekrecie* czytamy też, że prezbiterzy nie powinni szukać własnej woli, ale woli Tego, który ich posłał. Ponieważ posługa kapłańska wypełniana jest we wspólnocie hierarchicznej, dlatego zmusza prezbiterów, by działając w tej wspólnocie oddawali służbie Boga i braci własną wolę przyjmując i wykonując nakazy lub zlecenia własnego biskupa (DK 15). Jednak pokora i posłuszeństwo nie może ograniczać ani zabijać wolności i inicjatywy prezbitera; powinien on wносить swój własny wkład do duszpasterstwa diecezji (KK 28; DK 7). Posłuszeństwo prezbiterów względem biskupa nie ma być też traktowane na sposób bierny, lecz winno być dziełem stałego i cierpliwego dialogu w duchu wiary, wzajemnej miłości oraz synowskiego i przyjacielskiego zaufania²⁵. Wtedy odpowiedzialna współpraca i współdziałanie prezbiterów z biskupem okażą się szczere, ludzkie a zarazem religijne (KK 28; DB 15; DK 7).

Ponieważ Sobór Watykański II zaliczył do prezbiterium diecezjalnego także zakonników, którzy pracują w duszpasterstwie (KK 28), dlatego podaje zasady ich harmonijnego współżycia we wspólnocie — prezbiterium. Wszyscy zakonnicy mają odnosić się do biskupów jako następców apostołów z uległością i szacunkiem. Jeżeli wzywa się ich do prac apostołskich o szerszym zasięgu, zobowiązani są tak spełniać swe powinności, żeby byli biskupom i diecezji naprawdę pomocni. Zakonnicy mają chętnie i wiernie iść na rękę biskupom podejmując zadania w służbie dla ludu Bożego na terenie danej diecezji, a nawet poza nią. Wszyscy zakonnicy podlegają władzy ordynariuszy w sprawach dotyczących kultu publicznego, moralności i godności stanu duchownego oraz duszpasterstwa diecezjalnego (DB 35 p 1).

V. WSPÓLNOTOWY CHARAKTER ŻYCIA I POSŁUGI PREZBITERÓW

Sobór uczy, że wszyscy prezbiterzy powołani przez święcenie do stanu kapłańskiego są związani ze sobą najściślejszym

²⁵ Dokument Synodu biskupów o kapłaństwie służebnym nawiązuje do nauki Soboru zawartej w dekrecie o posłudze i życiu kapłanów, uważając ją za podstawę do praktycznej odnowy i odbudowy stosunków prezbiterów z biskupem w duchu obustronnego zaufania. Por. MDG 16 (1972) nr 2—3 s. 59.

braterstwem sakramentalnym. Chociaż pełnią różne obowiązki to jednak wykonują jedną posługę kapłańską w diecezji (DK 8). Konstytucja o Kościele nigdy nie mówi o kapłanie w liczbie pojedynczej. Rozważa ona zawsze prezbiterów diecezji jako tworzących wspólnotę z ich biskupem. W tym duchu mówi o ściślejszej więzi wzajemnie łączącej członków wspólnoty. Konstytucja nie wysuwa szczegółowych sugestii co do formy, jaką ma w praktyce przybrać wzajemna pomoc pasterska. Otwiera jednak nowe możliwości przed prezbiterami diecezjalnymi zbierającymi się na wspólnych konferencjach i dyskusjach, na których występują raczej jako kolegium niż pojedyncze osoby. Nie ulega wątpliwości, że tak zorganizowana dyskusja, na której można by poznać doświadczenia, usłyszeć opinie młodszych i starszych prezbiterów, przyczyniałaby się w wielu przypadkach do podejmowania bardziej zharmonizowanych ze sobą wysiłków duchowieństwa diecezjalnego na wielu odcinkach.

Celem nadania większej skuteczności duszpasterstwu, Ojcowie Soboru polecają wspólne życie prezbiterów, zwłaszcza związanych z tą samą parafią. Taka forma życia bardziej sprzyja działalności apostołskiej, a dla wiernych jest przykładem miłości i jedności (DB 30 p 1). Wikariusze parafialni, jako współpracownicy proboszcza, spełniają codzienną posługę duszpasterską pod jego kierownictwem. Z tego względu między proboszczem a jego wikariuszami powinno istnieć bratnie współżycie oraz kwitnąć wzajemna miłość. Powinno temu towarzyszyć wzajemne wsparcie radą, pomocą i przykładem oraz wspólne roztoczenie opieki nad parafią w zgodności dążeń i zespoleniu wysiłków (DB 30 p 3)²⁶.

Miłość braterską chrześcijan, o jakiej pisze H. M. F e r e t²⁷, należy odnieść szczególnie do grona samych prezbiterów. Sobór zaleca, aby prezbiterzy kierując się duchem braterstwa nie zapominali o gościnności (Hbr 13,16) oraz praktykowali dobroczynność i dzielenie się dobrami (Hbr 13,16). Jest życzeniem Ojców Soboru, aby chętnie schodzili się na wspólny odpoczynek w celu uniknięcia niebezpieczeństw mogących wyniknąć z samotności. Powinni dbać o życie wspólne, które może przybrać wiele dowolnych form według potrzeb i warunków: wspólne mieszkanie, stół lub przynajmniej okresowe spotkania (DK

²⁶ Sobór Watykański II akcentując teologiczną koncepcję wspólnoty prezbiterów podkreśla jej czynnik formalny — miłość braterską. Ona bowiem wymaga od prezbitera jedności z braćmi prezbiterami i ze swym biskupem (DK 14).

²⁷ H. M. F e r e t, *Miłość braterska w życiu Kościoła znakiem obecności Boga*, Conc 2—3 (1966/67) s. 552 n.

8). Sugeruje się wzajemne odwiedziny, rozmowy, narady oraz pamięć o prezbiterach chorych, biednych, osamotnionych²⁸. Z racji wspólnotowego charakteru swego posłańnictwa probziterzy są zobowiązani do braterskiej współpracy²⁹, zwłaszcza wobec tych, którzy mają jakieś trudności, a gdy zajdzie potrzeba, do upominania. Natomiast tych, którzy nie wywiązywali się ze swego posłańnictwa, mają traktować zawsze z braterską miłością, modląc się za nich i w dalszym ciągu okazując się dla nich prawdziwie braćmi i przyjaciółmi (DK 8).

VI. LITURGICZNE ZNAKI WSPÓLNOTY PREZBITERIUM

Sobór poucza, że liturgia jest sprawowana pod przewodnictwem biskupa, który jest otoczony kapłanami i sługami ołtarza przy pełnym i czynnym uczestnictwie całego ludu Bożego (KL 41). W liturgii sprawowanej przez biskupa razem z prezbiterami uwydatnia się ich jedność. W ten sposób Sobór Watykański II przywrócił w Kościele formę koncelebracji (KL 57) w sprawowaniu Eucharystii. Koncelebra pozwala prezbiterom na głębokie przeżycie prawdy o jedności kapłaństwa nowotestamentalnego w stałej łączności z Chrystusem, Najwyższym Kapłanem, biskupem i współbraćmi. Unaocznia prawdę o tym, że choć wiele odprawia się mszy, to jednak odnawia się sakramentalnie jedna i jedyna ofiara Krzyża; wielu jest prezbiterów, ale tylko jeden Najwyższy Kapłan — Chrystus.

Prezbiterzy zgromadzeni wokół jednego ołtarza-stołu, wspólnie odmawiane teksty, jednakowe postawy, „pocałunek pokoju”, posiłek z jednej pateny i jednego kielicha — wszystko to mówi o tym, że koncelebrujący prezbiterzy stanowią jedność z biskupem (którego zawsze przedstawia celebrans główny) i jedność między sobą³⁰. W tak sprawowanej liturgii jedność prezbiterów z biskupem staje się rzeczywistością sakramentalną, którą po raz pierwszy ukazuje koncelebra nowowyświęconych prezbiterów z ich biskupem³¹. Zatem jedność diecezji i jej

²⁸ W. Schenk, *Sakramenty święte*. W: *Wprowadzenie do liturgii*, dz. cyt., s. 393.

²⁹ R. Zielasko, art. cyt., s. 86.

³⁰ *Dekret ogólny ogłaszający obrzęd koncelebracji i komunii pod dwiema postaciami* (7 III 1965). W: *Wprowadzenie do liturgii*, dz. cyt., s. 627.

³¹ H. Manders, *Koncelebra*, Conc 1—2 (1965/66) s. 120.

prezbiterium płynie z Eucharystii³², która ją oznacza i urzeczywistnia. Kongregacja d/s Kultu Bożego podając wyjaśnienia na temat koncelebry (7 VIII 1972) podkreśla jej społeczne znaczenie. Należy ją doceniać, ponieważ wyraża i umacnia braterskie więzy łączące prezbiterów i całą wspólnotę. Przez takie sprawowanie ofiary jaśniej ukazuje się sens całej wspólnoty oraz jedność ofiary i kapłaństwa w jednym dziękczynieniu wokół tego samego ołtarza (KL 41)³³.

Obecność biskupa w koncelebrze ma charakter teologiczny³⁴, ukazując wartość celebrowanego sakramentu. W jego osobie i funkcji streszczają się obowiązki i służba innych prezbiterów, którzy są z nim hierarchicznie złączeni węzłem uwidaczniającym się przede wszystkim wtedy, gdy Kościół działa jako pośrednik łaski i wspólnoty zbawienia. Prezbiterzy współdziałając z biskupem sprawują wspólnie władzę kapłańską³⁵. Stąd obecnie prawie wszystkie sakramenty mogą być sprawowane w sposób koncelebracyjny³⁶.

O tym, jak dalece biskup jest związany ze swoim prezbiterium, może świadczyć refleksja nad teologicznym sensem istnienia urzędu biskupów sufraganów³⁷. Każda celebrowanie, a zwłaszcza wspólne celebrowanie Eucharystii, dokonuje się zawsze, przynajmniej teologicznie, pod przewodnictwem biskupa diecezjalnego, ściśle związanego ze swoim prezbiterium. Tylko on w jedności z kolegium prezbiterów jest zwyczajnym szafarzem Eucharystii. Inni biskupi pomocniczy, pozostając z nim w jedności³⁸, zastępują zawsze i reprezentują biskupa ordynariusza.

³² F. Małaczyński — R. Zielasko, *Świętość kapłańska w ujęciu posoborowym*. W: *W nurcie zagadnień posoborowych*, t. 5, Warszawa 1972 s. 447.

³³ Por. Wyjaśnienie Kongregacji d/s Kultu Bożego na temat koncelebry (7 VIII 1972). W: E. Sztáfrowski, *Posoborowe ustawodawstwo kościelne*, t. 5, z. 1, Warszawa 1974 s. 156; R. Zielasko, art. cyt., s. 85.

³⁴ Z. Czubałak, *Teologia jedności koncelebracji eucharystycznej*, Lublin 1974 (maszynopis w Archiwum KUL) s. 48.

³⁵ V. Joannes, dz. cyt., s. 51.

³⁶ Tamże, s. 37 n.

³⁷ J. Pascher, *Biskup i prezbiterium*, Conc 1—2 (1965/66) s. 109.

³⁸ V. Joannes, dz. cyt., s. 79.

Ponieważ część kleru nie rozumie teologicznego sensu koncelebry, utożsamiając ją ze sprawnością praktyczną odprawiania Mszy św. przez wielu prezbiterów, dlatego F. Blachnicki zwraca uwagę na koncelebrę jako znak jedności prezbiterium ze swoim biskupem i pomiędzy sobą, jako czynnik umacniający duchową więź, stanowiącą istotę

W przypadku kiedy prezbiter sam, indywidualnie, sprawuje Ofiarę Eucharystyczną, jego więź z biskupem wyraża się m. in. przez wspomnienie imienia biskupa w modlitwie eucharystycznej³⁹. Jedność biskupa i prezbiterów oznacza zachowany do dziś we Mszy św. ryt łączenia konsekrowanych postaci chleba i wina, historycznie z niej się wywodzący⁴⁰. Wyrazem jedności kapłaństwa jest również gest wkładania rąk na święconych przez obecnych prezbiterów (DK 8).

Wspólnotowy charakter prezbiterium przejawia się w odmawianiu oficjum brewiarzowego. Prezbiter nigdy nie odmawia oficjum sam, choćby nie robił tego w chórze. Zawsze jest zjednoczony w tej modlitwie ze wszystkimi prezbiterami. Uświadamia sobie jednak ten fakt i przeżywa go o wiele pełniej wówczas, gdy może modlić się we wspólnocie. Właściwe odczytanie liturgicznych znaków dotyczących wspólnotowego charakteru prezbiterium ma istotne znaczenie dla posługi i życia prezbiterów, zwłaszcza dzisiaj, kiedy realne staje się zagrożenie przez poczucie osamotnienia oraz dokonujące się z różnych powodów rozbitcie jedności prezbiterów.

ZAKOŃCZENIE

Z przedstawionej nauki Soboru Watykańskiego II widać, że kładzie on nacisk na ścisłą więź prezbiterów z własnym biskupem opartą na wspólnocie kapłaństwa i posługi. Do czasu Soboru nie była jeszcze określona relacja episkopatu do prezbiteratu na płaszczyźnie dogmatyczno-sakramentalnej. Stąd z konieczności relacje zachodzące między biskupem a prezbiterami nosiły charakter przede wszystkim prawny i regulowane były na płaszczyźnie władzy jurysdykcyjnej.

Rozstrzygnięcie przez Sobór Watykański II prawdy o sakramentalności sakry biskupiej i kolegialnym charakterze biskupstwa wywarło zasadniczy wpływ na nowe ujęcie relacji bi-

wspólnoty duchowieństwa diecezjalnego; F. Blachnicki, *Koncelebracja i życie kapłańskie*, CT 37 (1967) nr 2 s. 169 n.; D. Hurley, *Biskup modlący się w swoim kościele*, Conc 6 (1970) s. 113.

³⁹ Dekret dotyczący wspominania imienia biskupa w modlitwie eucharystycznej z dnia 9 X 1972 r. wyjaśnia, że imię biskupa ordynariusza wymienia się nie tyle z racji szacunku dla jego osoby, ile ze względu na wspólnotę prezbiterium. Chodzi tu o podkreślenie, że właśnie biskup jest szafarzem kapłaństwa (KK 26). Por. E. Szafrowski, cyt., s. 20.

⁴⁰ A. L. Szafranski, art. cyt., s. 104.

skup — prezbiter. Zmiana ta wyraźnie dotyczy przesunięcia z płaszczyzny jurysdykcyjnej na płaszczyznę teologiczną. Dlatego też prezbiterów nazywa się braćmi, przyjaciółmi, koniecznymi pomocnikami i doradcami biskupa (DK 7). Biskup ma obowiązek wysłuchania prezbiterów i troski o nich, ci zaś powinni mu okazywać szczerą miłość i posłuszeństwo. Może się wydawać, że Sobór w niektórych miejscach zbyt drobiazgowo omawia współzycie kapłanów i przypomina rzeczy oczywiste. Przypomnienie to jednak pozwala na głębsze zrozumienie wspólnotowego charakteru prezbiterium, a jednocześnie uwrażliwia prezbiterów na obowiązki wobec biskupa i braci w kapłaństwie. Ma to szczególne znaczenie dzisiaj, kiedy coraz częściej mówi się o kryzysie kapłaństwa. Ponadto spojrzenie na prezbiterium jako wspólnotę może w dużej mierze pomóc w niełatwej misji hierarchii we współczesnym świecie.

Dokument Synodu biskupów o kapłaństwie służebnym (1971) dostrzega, że stosunki zarówno między biskupami i prezbiterami, jak też między samymi prezbiterami stają się coraz bardziej skomplikowane. Są one tym trudniejsze, im bardziej różnicuje się posługa kapłańska. Nowoczesne społeczeństwo żąda od kapłana różnorodnych kompetencji i form apostołskiego działania. Powstające stąd problemy wymagają braterstwa, jedności i spójności w posłudze kapłańskiej, a tym samym pogłębiają jej wspólnotowy charakter.

The Community of Diocesan Priesthood in the Doctrine of the Second Vatican Council

Summary

During Vatican Council II the subject of the presbytery, the union of a bishop and presbyters was discussed in order to restore the form of the presbytery in Jerusalem to some extent.

In the present article, the teaching of Vatican Council II about the community — like character of the diocesan presbytery is presented with regard to the genesis of the documents of the Council about the presbytery; the theological principles of the union between a diocesan ordinary and the presbyters, the duties of a bishop to presbyters, and the duties of presbyters towards a bishop. Attention is called to the liturgical signs of the presbytery and the community like character of life and ministrations of presbyters.

From the teaching of Vatican Council II about the presbytery has arisen the necessity of modernization and activation of reciprocal ties between the bishop and presbyters which have the deep theological, as well as sociological and juridical, principles. The members of the presbytery participate in the same Ministry of Christ in the beneficial mission, tutorial and pastoral. It is exactly the principle of filiation of presbyters to a father — bishop from whom they received their ministry and mission and to whom they are related by the same power, faith, love of God and people, and the principle of sacramental brotherhood uniting the presbyters.

The contemporary diocesan presbytery should possess the features of a real community for the sake of productive ministrations in the Church and above all for the sake of manifold profits for all members of the presbytery.

J. Ruch